

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΝΕΕΣ ΠΟΛΕΙΣ, ΝΕΑ ΑΣΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Νέες πόλεις, νέες αστικές γεωγραφίες;

Το μόνο βέβαιο για τις πόλεις είναι ότι συνεχώς αλλάζουν. Η κατηγοριοποίηση και κατανόηση της διαδικασίας της αστικής αλλαγής παρουσιάζει προβλήματα για τους γεωγράφους και όσους έχουν ως αντικείμενο μελέτης την πόλη. Οι πόλεις, από την ίδρυσή τους, παρουσιάζουν σταδιακή και αποσπασματική αλλαγή μέσω διαδικασιών μεγέθυνσης, προσθήκης ή κατεδάφισης. Αυτή η αλλαγή μπορεί να θεωρηθεί κατά κύριο λόγο επιφανειακή, ενώ οι υποκείμενες διαδικασίες αστικοποίησης και η συνολική δομή της πόλης, παραμένουν στο μεγαλύτερο μέρος τους αναλλοίωτες. Ωστόσο, σε ορισμένες περιόδους, θεμελιωδώς διαφορετικές διαδικασίες αστικοποίησης έχουν έρθει στο φως, με αποτέλεσμα να επιταχύνεται ο ρυθμός της αστικής αλλαγής και να αναπτύσσονται νέες, ευδιάκριτα διαφοροποιημένες, αστικές μορφές. Αυτό προέκυψε, για παράδειγμα, με την αστικοποίηση που σχετίζεται με την εκβιομηχάνιση στη Μεγάλη Βρετανία τον 19ο αιώνα.

Οι γεωγράφοι πρέπει διαρκώς να αναρωτιούνται αν οι αλλαγές που παρατηρούν αποτελούν κατά κύριο λόγο μέρος της αδιάκοπης διαδικασίας αποσπασματικής αλλαγής ή αν είναι μέρος περισσότερων θεμελιωδών διαδικασιών μετασχηματισμού. Μια τέτοια συζήτηση έχει απασχολήσει γεωγράφους, κοινωνιολόγους και άλλους κοινωνικούς επιστήμονες στο τέλος της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Το θέμα σχετικά με το αν είμαστε μάρτυρες της εμφάνισης νέων τύπων πόλεων, έχει επίσης δημιουργήσει ερωτήματα για την καταλληλότητα και το δόκιμο των γεωγραφικών μοντέλων και θεωριών που έχουν αναπτυχθεί στο παρελθόν για την κατανόηση των πόλεων.

Η προηγούμενη αναφορά στη βιομηχανική επανάσταση αναδεικνύει συγκεκριμένα θέματα έρευνας που διαμορφώνουν τη θεματική αυτού του βιβλίου. Μήπως χρειάζεται να δούμε τις αλλαγές που έγιναν, όχι μόνο στην εθνική αλλά και στην παγκόσμια οικονομία, από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, και να αναρωτηθούμε αν αυτές είναι τόσο εποχικές στην

έκτασή τους και σημαντικές όσο οι αλλαγές που αναφέρονται με τον όρο «βιομηχανική επανάσταση»; Η απάντηση στην ερώτηση αυτή είναι αναμφίβολα ναι. Λίγοι αμφισβητούν ότι από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 η παγκόσμια οικονομία έχει επηρεαστεί από έναν αριθμό θεμελιωδών αλλαγών. Τα αποτελέσματα αυτών των αλλαγών είναι τεράστια και έχουν επηρεάσει, όχι μόνο την οικονομική ζωή, αλλά και την κοινωνική, πολιτισμική και πολιτική ζωή των εθνών, περιφερειών, κοινοτήτων και ατόμων. Η ανίχνευση των σχέσεων ανάμεσα στις αλλαγές στην παγκόσμια οικονομία και στις αλλαγές στο τοπίο, στην κοινωνία, στην οικονομία, στον πολιτισμό και στη διακυβέρνηση των πόλεων είναι ο βασικός στόχος του βιβλίου αυτού.

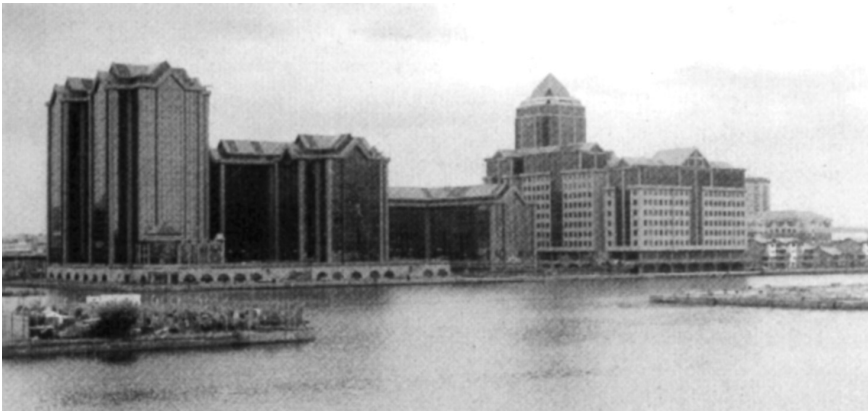
Είναι εμφανές ότι η ύπαρξη ενός θεμελιώδους μετασχηματισμού της διαδικασίας της αστικοποίησης είναι επιβεβλημένη. Τα σημάδια σημαντικών αλλαγών είναι φανερά σε πολλά αστικά τοπία της Βορείου Αμερικής, της Μεγάλης Βρετανίας, της Ηπειρωτικής Ευρώπης και σε πολλά μέρη του αναπτυσσόμενου κόσμου. Μερικά από τα πλέον ευρέως συζητημένα σημεία αυτών των αλλαγών είναι η αναβάθμιση των κέντρων των πόλεων με εκτεταμένες αναπλάσεις, η ανάπλαση των εγκαταλειμμένων, πρώην βιομηχανικών περιοχών όπως είναι τα εργοστάσια και οι αποβάθρες (βλ. Εικόνα 1.1), η επανάχρηση της βιομηχανικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς σε νέα εμπορικά και οικιστικά προγράμματα ανάπτυξης, η κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική αναβάθμιση των ενδοαστικών περιοχών των πόλεων από νέους και μεσαίας τάξης επαγγελματίες, η εμφάνιση νέων οικιστικών περιοχών αστικού χαρακτήρα στις παρυφές των υπαρχουσών αστικών περιοχών και η εμφάνιση μεγάλων περιοχών που χαρακτηρίζονται από φτώχεια και υποβάθμιση, για παράδειγμα σε παλιές ενδοαστικές περιοχές και σε δημοτικά συγκροτήματα κατοικίας, στις παρυφές πολλών πόλεων.

Οι τρόποι με τους οποίους οι πρόσφατες αλλαγές στο αστικό τοπίο έχουν αναφερθεί τόσο από τον Τύπο, όσο και από τους γεωγράφους, έχουν την τάση να υποστηρίζουν την άποψη ότι αντιπροσωπεύουν κάποια μορφή μετασχηματισμού. Οι τοπικές εφημερίδες, συχνά με ενθουσιασμό, παρουσιάζουν μεγάλα προγράμματα αστικής ανάπλασης ως εκφράσεις της μεταμόρφωσης του μέλλοντος μιας πόλης, που οδήγησαν σε μια νέα εποχή ευημερίας της οικονομίας των υπηρεσιών αντί της βιομηχανικής οικονομίας. Με παρόμοιο τρόπο, η γλώσσα που χρησιμοποιούν οι ακαδημαϊκοί για να διαπραγματευτούν και να περιγράψουν τη σύγχρονη αστική αλλαγή υποδηλώνει ότι έχουν προκύψει βαθιές αλλαγές στη διαδικασία αστικοποίησης. Η γλώσσα αυτή, που χρησιμοποιείται για να περιγράψει τις αλλαγές περιλαμβάνει τις εξής μεταβολές στους όρους: από βιομηχανική σε μετα-βιομηχανική, από μοντέρνα σε μετα-μοντέρνα, από

Φορντική σε μετα-Φορντική. Ωστόσο, παρά τις προφανείς αποδείξεις και τη γλώσσα που χρησιμοποιείται για να περιγραφεί η αλλαγή, είναι σημαντικό να προσπαθήσει κανείς να παραμείνει αντικειμενικός και να εκτιμήσει πόσο αυτές οι μεταβολές μπορούν να χαρακτηριστούν ως αλλαγή του τρόπου διαδικασίας αστικοποίησης και ως εμφάνιση νέων μορφών αστικών συγκεντρώσεων.

ΕΙΚΟΝΑ 1.1

*Το νέο πρόσωπο της βρετανικής αστικοποίησης:
Τα Docklands του Λονδίνου*

Πηγή: Ambrose (1994: 63).

Ορισμένα από τα ερωτήματα που προκύπτουν από τη συζήτηση αυτή, είναι τα εξής:

- Κατά πόσο έχει διαφοροποιηθεί σημαντικά η αστική μορφή;
- Πώς παραλλάσσονται γεωγραφικά οι αλλαγές αυτές μεταξύ διαφορετικών πόλεων;
- Πόσο διαφορετική είναι η αστική ζωή σήμερα; Και για ποιους;

Το βιβλίο διερευνά τα παραπάνω, αλλά και άλλα ερωτήματα. Θα μελετήσει τις δομικές, οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές αλλαγές που έχουν επηρεάσει την αστικοποίηση, κυρίως στη Μεγάλη Βρετανία, αλλά και με αναφορές στην Ηπειρωτική Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική.

Διαφορετικοί τύποι πόλεων

Πολλοί αστικοί γεωγράφοι και ιστορικοί έχουν υποστηρίξει ότι οι πόλεις που αναγνωρίζουμε στη δεκαετία του 1990 είναι το αποτέλεσμα μιας μακροχρόνιας εξελικτικής διαδικασίας, κατά την οποία οι οικισμοί του 15.000 π.Χ. εξελίχθηκαν βαθμιαία σε σύνθετες πόλεις στα τέλη του εικοστού αιώνα. Αυτή η άποψη μπορεί να φαίνεται πολύ ελκυστική. Ωστόσο, αγνοεί μερικές πολύ σημαντικές διαστάσεις της σύγχρονης αστικοποίησης. Ποτέ δυο πόλεις δεν είναι ταυτόσημες. Μπορεί να μοιάζουν σε γενικές γραμμές, αλλά έχουν πολύ διαφορετικά τοπία, οικονομίες, κουλτούρες και κοινωνίες. Αυτό αποτελεί αντανάκλαση του γεγονότος ότι οι πόλεις έχουν σχηματιστεί μέσα από διαφορετικές διαδικασίες. Η συγκεκριμένη ομάδα διαδικασιών που επηρεάζει την αστική ανάπτυξη εξαρτάται από έναν αριθμό παραγόντων που είναι μοναδικοί για κάθε πόλη ξεχωριστά, όπως είναι το μέγεθος της πόλης και η φύση της οικονομίας της, και/ή σχετίζεται με παράγοντες ευρύτερης σημασίας, όπως είναι οι σχέσεις μεταξύ των δικτύων πόλεων, η φυσιογνωμία του έθνους μέσα στο οποίο εντάσσονται και η θέση τους στην παγκόσμια οικονομία. Η ποικιλία των τύπων των πόλεων και των διαδικασιών αστικοποίησης δεν μπορούν να περιοριστούν σε μια απλή, γραμμική εξελικτική διαδικασία. Είναι προτιμότερο να υιοθετήσει κανείς μια άποψη που να αναγνωρίζει αυτήν τη διαφορετικότητα και να λάβει υπόψη το γεγονός ότι οι πόλεις έχουν διαφορετικούς ρόλους και θέσεις στην παγκόσμια οικονομία. Η πορεία της αστικής ανάπτυξης συνδέεται με τις λειτουργίες της παγκόσμιας οικονομίας και τις σχέσεις των επιμέρους πόλεων με αυτήν (Savage και Warde, 1993: 38). Αυτό φαίνεται στην ακόλουθη κατάταξη:

- Πόλεις του Τρίτου Κόσμου
- Πόλεις σε σοσιαλιστικές χώρες
- Παγκόσμιες πόλεις
- Παραδοσιακές (πρώην) βιομηχανικές πόλεις
- Νέες βιομηχανικές περιοχές αστικού χαρακτήρα

(Savage και Warde, 1993: 39-40)

Η κατάταξη αυτή δεν είναι πλήρης, ούτε πρέπει να εφαρμοστεί αυστηρά. Για παράδειγμα, πολλές πόλεις ανήκουν σε παραπάνω από μία από τις προαναφερόμενες κατηγορίες (Savage και Warde, 1993: 40). Το Λονδίνο είναι μια παγκόσμια πόλη, ωστόσο, περιλαμβάνει μία σε μεγάλο βαθμό παρακμάζουσα βιομηχανική οικονομία και ακόμη περιστοιχίζεται από πολλές νέες βιομηχανικές περιοχές αστικού χαρακτήρα. Συχνά δεν είναι

καθόλου εύκολο να αποφασίσει κανείς ποια κατηγορία περιγράφει καλύτερα μια πόλη. Περαιτέρω, υπάρχει μεγάλη ποικιλομορφία μέσα σε κάθε κατηγορία, ειδικά μεταξύ των πόλεων του Τρίτου Κόσμου, αλλά και ανάμεσα στις παλιότερες βιομηχανικές πόλεις που μπορεί να έχουν στηριχτεί σε διαφορετικές μορφές βιομηχανίας. Παρά τους περιορισμούς αυτούς, η κατάταξη αυτή αναγνωρίζει ότι η αστικοποίηση είναι διαφορετική σε διάφορα μέρη του κόσμου και για διαφορετικούς τύπους πόλεων (Savage και Warde, 1993: 38-40). Αυτό το βιβλίο εστιάζει κυρίως στην αστική γεωγραφία των παραδοσιακών βιομηχανικών πόλεων, των παγκόσμιων πόλεων και των νέων βιομηχανικών περιοχών.

Εξέλιξη της βιομηχανικής πόλης

Οι πόλεις που διαμορφώθηκαν, ή σε μεγάλο βαθμό επηρεάστηκαν, από τις διαδικασίες της αστικοποίησης που συνδέονται με τη βιομηχανική επανάσταση του δέκατου ένατου αιώνα, ενδείκνυνται για τη σύζήτηση με αντικείμενο τη σύγχρονη αστική γεωγραφία, για μια σειρά λόγων. Πρώτον, τέτοιες «βιομηχανικές» πόλεις αποτελούν ένα μεγάλο μέρος των αστικών συστημάτων στη Μεγάλη Βρετανία, τις ΗΠΑ και την Ευρώπη. Η εκβιομηχάνιση επηρέασε την εσωτερική γεωγραφία πολλών πόλεων στις περιφέρειες αυτές, όπως και τις οικονομικές, πολιτικές και φυσικές διασυνδέσεις μεταξύ τους. Τα παραπάνω αποτελούν σημαντικές διαστάσεις της μεταγενέστερης αστικοποίησης. Οι πόλεις αυτές αναφέρονται ποικιλοτρόπως στον επιστημονικό διάλογο, όπως, μεταξύ των άλλων, με τους όρους «μοντέρνες» ή «βιομηχανικές».

Εκτός από την προφανή σημασία των πόλεων αυτών στην αστική γεωγραφία των παλαιότερων βιομηχανικών εθνών, η βιομηχανική πόλη είχε επίσης μια δυσανάλογη επίδραση στη σύγχρονη αστική θεωρία. Η χαρακτηριστική δομημένη μορφή της βιομηχανικής πόλης έγινε ευρύτερα γνωστή στο τελευταίο μισό του δέκατου ένατου αιώνα. Οι φοβερές συνθήκες που κυριάρχησαν μέσα στις οικιστικές περιοχές της βιομηχανικής πόλης έδωσαν έναυσμα για τη μελέτη της από δημοσιογράφους, σατιρικούς, κοινωνικούς ρεπόρτερ και μυθιστοριογράφους. Μυθιστορήματα που εξέτασαν τις σκοτεινές πλευρές των πόλεων αυτών περιλαμβάνουν τα *Sybil: The two nations*, του Disraeli (1845), *North and South*, της Elizabeth Gaskell (1848) και *Hard Times*, του Charles Dickens (1854), στα κοινωνικά ρεπορτάζ περιλαμβάνεται η εξερεύνηση του Μάντσεστερ, του Frederick Engels, που δημοσιεύτηκε στο *The Condition of the Working Class in England* (1844) και η κοινωνική έρευνα του Λονδίνου από τον Charles Booth, που δημοσιεύτηκε ως *Life and Labour of the People of London* (1889). Οι φρι-

κλαστικές εικόνες των κειμένων αυτών συνέβαλαν πολύ στο να διαμορφωθεί η αρχική αντίδραση της μεσαιάς τάξης εναντίον της βιομηχανικής πόλης καθώς και των σταθερών αντιλήψεων που ισχύουν μέχρι σήμερα.

Στη Βόρεια Αμερική, η σύνδεση μεταξύ της αστικής αλλαγής και της διαμόρφωσης της αστικής θεωρίας ήταν ακόμα πιο άμεση. Για μεγάλο διάστημα στις αρχές του εικοστού αιώνα, το πιο σημαντικό τμήμα Κοινωνιολογίας στη Βόρεια Αμερική ήταν, το τότε μόλις σχηματιζόμενο, Πανεπιστήμιο του Σικάγου. Το τμήμα εξειδικευόταν στην αστική κοινωνιολογία και οι περισσότερες έρευνες αφορούσαν την πόλη του Σικάγου, όπου και διεξήχθησαν (Ley, 1983: 22). Μερικές από τις πιο γνωστές εκδόσεις του πανεπιστημίου περιλαμβάνουν το *The City* (1925), των Robert Park, Ernest Burgess και R. D. McKenzie, το *The Urban Community* (1926), του Ernest Burgess, το *The Gold Coast and the Slum* (1929), του H. Zorbaugh και το *One Hundred Years of Land Values in Chicago* (1933), του H. Hoyt. Την εποχή εκείνη το Σικάγο ήταν μια νέα πόλη, είχε επεκταθεί ραγδαία και όφειλε μεγάλο μέρος της επέκτασης αυτής στην εκβιομηχάνιση. Τα μοντέλα αστι-

ΣΧΗΜΑ 1.1

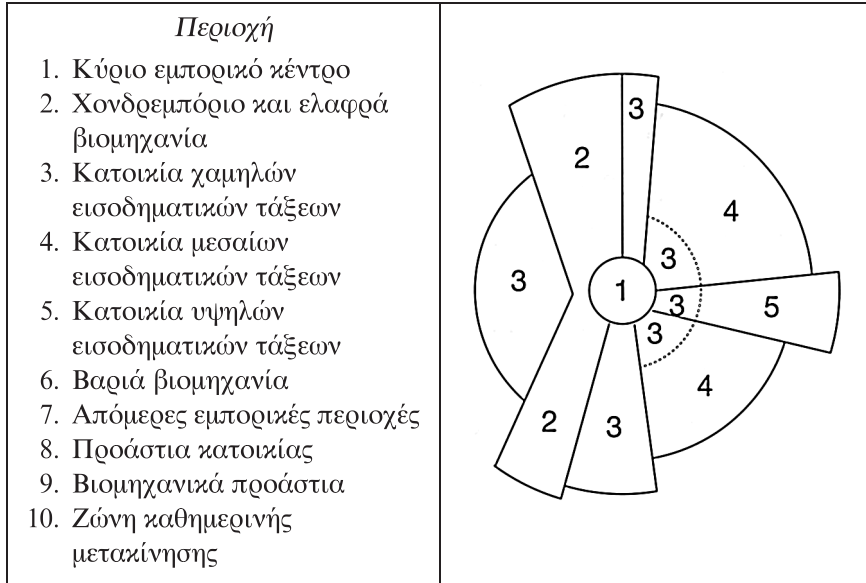
Μοντέλο ομόκεντρων ζωνών του Burgess

Πηγή: Ley (1983: 73), δημοσιεύεται με την άδεια της Αμερικανικής Ακαδημίας Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών.

ΣΧΗΜΑ 1.2

Μοντέλο τομεακής οργάνωσης της πόλης του Hoyt

Πηγή: Ley (1983: 73), δημοσιεύεται με την άδεια της Αμερικανικής Ακαδημίας Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών.

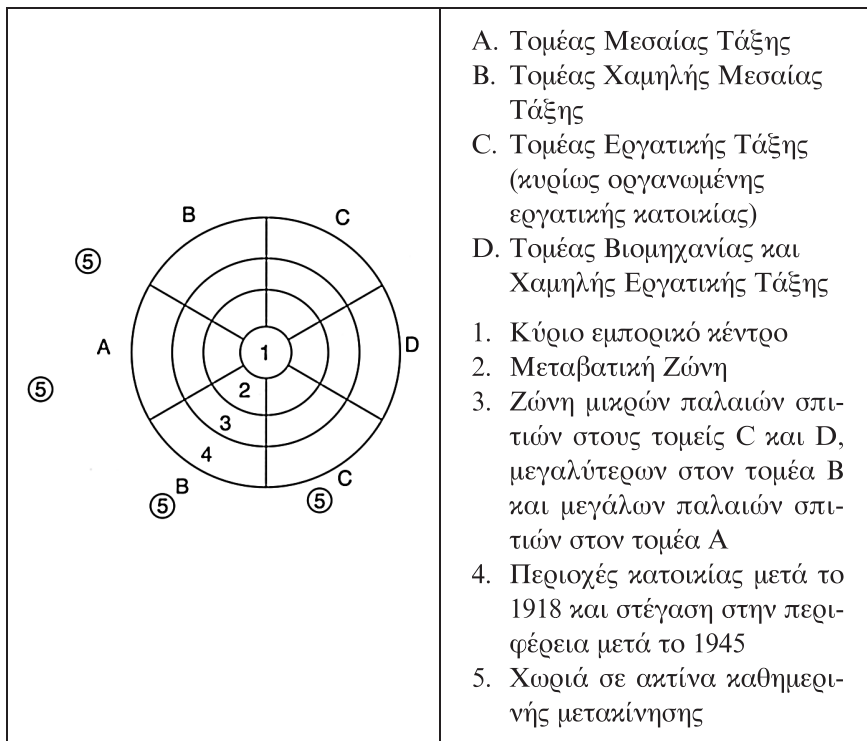
κής δομής, από τα οποία το πιο γνωστό είναι το μοντέλο ομόκεντρων ζωνών του Burgess (Σχήμα 1.1), και το μοντέλο των τομέων (Σχήμα 1.2) του Hoyt, βασίστηκαν στην έρευνα αυτή, και αναπόφευκτα αντανακλούν τη δομή της πόλης και τις δυνάμεις που τη δημιούργησαν. Η επίδραση των μοντέλων αυτών στο μοντέλο της βρετανικής πόλης του Mann (1965) είναι εμφανής (Σχήμα 1.3).

Οι αντιδράσεις ενάντια στη βιομηχανική πόλη διαμόρφωσαν τις νέες αντιλήψεις του δέκατου ένατου και εικοστού αιώνα στους τομείς της πολιτικής ιδεολογίας, της πολεοδομίας και της λογοτεχνίας (Short, 1984: 14-16). Η φυσική και πνευματική κληρονομιά της βιομηχανικής πόλης είναι, για το λόγο αυτό, δύσκολο να αγνοηθεί.

Τα πλέον άμεσα εμφανή αποτελέσματα στη βιομηχανική πόλη ήταν ο βαθμός στον οποίο αυτά ανέτρεψαν τα αστικά συστήματα της Μεγάλης Βρετανίας και των ΗΠΑ καθώς και η ταχύτητα που έγινε αυτό. Στη Βρετανία, για παράδειγμα, το 1800 μόνο μια πόλη, το Λονδίνο, ξεπερνούσε τα 100.000 άτομα· ωστόσο, το 1891, το σύνολο των πόλεων ήταν 24 (Ley, 1983: 20).

ΣΧΗΜΑ 1.3

Μοντέλο της βρετανικής πόλης του Mann

Πηγή: Knowles και Waring (1976: 245).

Οι καμπύλες μεγέθυνσης των επιμέρους πόλεων αποκαλύπτουν τη ραγδαία εξέλιξη αυτής της αστικοποίησης (Πίνακας 1.1).

Στις ΗΠΑ, αυτή η διαδικασία εμφανίστηκε περίπου πενήντα με εξήντα χρόνια αργότερα και οι επιδράσεις της ήταν εξίσου θεμελιώδεις. Τόσο στο αστικό σύστημα της Μεγάλης Βρετανίας όσο και στο αστικό σύστημα των ΗΠΑ, το ενδιαφέρον μετατοπίστηκε από τα πολιτικά, θρησκευτικά ή εμπορικά κέντρα προς τα κέντρα μεταποίησης. Οι πηγές φθηνής ενέργειας, πρώτα το νερό και μετά το κάρβουνο, ενήργησαν ως ισχυροί ελκτικοί παράγοντες γι' αυτή τη μεγέθυνση, σε συνδυασμό και με την προσβασιμότητα που παρείχαν τα ποτάμια και άλλοι υδάτινες οδοί, όπως οι λίμνες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1

*Πληθυσμιακή αύξηση σε επιλεγμένες πόλεις
του Ηνωμένου Βασιλείου 1800-1901*

Πόλη	Πληθυσμός		
	1800	1851	1901
Μπέρμινγχαμ	71.000	265.000	765.000
Μάντσεστερ	75.000	336.000	645.000
Ληντς	53.000	172.000	429.000

Πηγή: Ashworth (1968), παρατίθεται στο Greed (1993: 67).

Δεν ήταν μόνο το μέγεθος και η ταχύτητα της μεγέθυνσης αυτών των πόλεων καινούργια στοιχεία, αλλά και οι δυνάμεις που μορφοποίησαν αυτή τη μεγέθυνση. Η μεγέθυνση της βιομηχανικής πόλης ήταν συνδεδεμένη με την ανάπτυξη του βιομηχανικού συστήματος μέσα στη νεοσύστατη μορφή του βιομηχανικού καπιταλισμού. Η δυνατότητα της βιομηχανίας να αντικαθιστά άλλες χρήσεις γης κοντά στα κέντρα των πόλεων ήταν βασικής σημασίας για τη διαμόρφωση της γενικότερης εικόνας της βιομηχανικής πόλης, που απεικονίζεται στις σύγχρονες αναφορές και στα αστικά μοντέλα. Οι πυρήνες των βιομηχανικών πόλεων παρέμειναν κατά κύριο λόγο εμπορικοί, μια χρήση γης που είχε τη δυνατότητα να ανταγωνίζεται όλες τις άλλες σε όφελός της. Ωστόσο, στον περιβάλλοντα χώρο αυτού του πυρήνα υπήρχε ένας βιομηχανικός δακτύλιος που απαιτούσε την ύπαρξη τεράστιας εργατικής δύναμης, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί στη συνέχεια ένας δακτύλιος με εργατικές κατοικίες γύρω από αυτόν. Δεν υπήρχε ωστόσο ρύθμιση αυτής της οικιστικής ανάπτυξης σε πολλές βιομηχανικές πόλεις έως το τέλος του δέκατου ένατου αιώνα. Τα συστήματα αστικής διακυβέρνησης ήταν αρχαϊκά, βασισμένα στο κοινοτικό σύστημα, και ήταν πιο κατάλληλα για τη διοίκηση αγροτικών ή μικρών αστικών περιοχών. Κατά συνέπεια, συντρίφτηκαν λόγω της κλιμακούμενης αστικοποίησης κατά τη διάρκεια του δέκατου ένατου αιώνα. Η ποιότητα των κατοικιών στη ζώνη αυτή ήταν εξαιρετικά κακή και η παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας όπως το τρεχούμενο νερό, η ηλεκτροδότηση και η αποχέτευση ήταν πολύ συχνά ανύπαρκτη. Αυτές οι ζώνες έγιναν περιβόητες για την εκτεταμένη ανομία αλλά και για την εξάπλωση των ασθενειών, εγκαινιάζοντας μια σειρά «ηθικών πανικών» ανάμεσα στις πλουσιότερες μεσαίες τάξεις. Αυτές οι αντιδράσεις στις ζώνες των νέων

εργατικών κατοικιών επηρέασαν αποφασιστικά τη λήψη αποφάσεων των μεσαίων τάξεων για τη μετακίνησή τους μακριά από το κέντρο των πόλεων και προς τις προαστιακές επεκτάσεις, επιθυμία που διευκολύνθηκε από την προοδευτική ανάπτυξη της καινοτομίας στις μεταφορές.

Παρά τη θεωρητική σημασία που δόθηκε στο Μάντσεστερ και στο Σικάγο, δεν αποτελούν την τυπική βιομηχανική πόλη. Μάλλον οι δύο αυτές πόλεις ήταν οι πόλεις «σοκ» της εκβιομηχάνισης. Αντιπροσώπευαν ακραίες καταστάσεις όπου μια βιομηχανική αστική μορφή αναπτύχθηκε και ολοκληρώθηκε. Σε άλλες πόλεις, η εκβιομηχάνιση επηρεάστηκε από τις τοπικές συνθήκες, τη φυσική ή άλλη κληρονομιά, είτε από προηγούμενα στάδια αστικοποίησης. Σε πολλές περιπτώσεις, ο μετασχηματισμός της αστικής μορφής από την εκβιομηχάνιση ήταν μάλλον μερικός παρά συνολικός, δεδομένου ότι διατηρούνταν και προηγούμενες αστικές μορφές, ή η μορφή της εκβιομηχάνισης δεν ακολουθούσε τον κανόνα. Στο Μπέρμινγχαμ, για παράδειγμα, η αρχική μαζική εκβιομηχάνιση ήταν περισσότερο εστιασμένη σε μικρά εργαστήρια παρά σε εργοστάσια. Δεν ήταν παρά στις αρχές του εικοστού αιώνα που κυριάρχησε το εργοστασιακό σύστημα. Περαιτέρω, η αστική μορφή του Μπέρμινγχαμ αναστατώθηκε από ένα σύνθετο μωσαϊκό ιδιοκτησιακών μοντέλων γης που θέσπισαν με προχειρότητα οι ιδιοκτήτες γης και τα οποία καθόριζαν τις χρήσεις γης τόσο όσο και οι δυνάμεις της εκβιομηχάνισης.

Το Λος Άντζελες και τα μοντέλα της μετα-βιομηχανικής πόλης

Η πόλη του Λος Άντζελες έχει αποτελέσει ένα ιδιαίτερα ζωντανό γενικό πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορεί να ερευνηθεί κανείς τη μεταμοντέρνα αστικοποίηση σε όλες ουσιαστικά τις διαστάσεις της. Την έχω ονομάσει πεμπτουσία της μεταμοντέρνας μητρόπολης, όχι επειδή τη βλέπω ως «μοντέλο» που πρέπει να το ακολουθήσουν όλες οι πόλεις ή ως σενάριο για να προειδοποιήσω τον υπόλοιπο κόσμο για την ημέρα της κρίσης. Εάν είναι κάτι που τοποθετεί το Λος Άντζελες σε μια ιδιαίτερη θέση με σεβασμό στην κατανόηση των διαδικασιών της μεταμοντέρνας αστικοποίησης, είναι αυτή η ουσιαστική ζωντανία που ανέφερα, η ιδιαίτερη καθαρότητα με την οποία αυτές οι διαδικασίες ανακατασκευής έχουν πραγματοποιηθεί σε αυτή την περιφέρεια της Νότιας Καλιφόρνιας. Εν μέρει, είναι αποτέλεσμα της σχετικής απουσίας οικιστικών τοπίων που να παρέμειναν ως κατάλοιπα από την προβιομηχανική, εμπορική και τη βιομηχανική αστικοποίηση του δέκατου ένατου αιώνα. Παρόλο που ιδρύθηκε το 1781, το Λος Άντζελες είναι κατεξοχήν μια μητρόπολη του εικοστού αιώνα. Από το 1900 έως σήμερα, ο πληθυσμός της περιφέρειας του Λος Άντζελες έχει ξεπεράσει τα 14 εκατομμύρια, περισσότερο από οποιαδήποτε σχεδόν άλλη πόλη του κόσμου.

(Soja, 1995: 128)

Το Λος Άντζελες του τέλους του εικοστού αιώνα έχει πάρει, σε σχέση με την αστική θεωρία, μια θέση ανάλογη με το Σικάγο των αρχών του εικοστού αιώνα. Ένας αριθμός ακαδημαϊκών και εκλαϊκευμένων αναφορών το αναδεικνύουν ως αρχέτυπο της σύγχρονης και μελλοντικής αστικοποίησης. Η μετακίνηση του ενδιαφέροντος από την πλέον ισχυρή Βορειοαμερικανική σχολή αστικής θεωρίας συμβολίζει την έκλειψη της «ζώνης της σκουριάς» των μεταπολεμικών πόλεων των ΗΠΑ, με την ανάδυση των πόλεων της δυτικής ακτής που είναι περισσότερο προσανατολισμένες στον αναπτυσσόμενο κόσμο, παρά στην Ευρώπη (Savage και Warde, 1993: 58). Όπως το Σικάγο ήταν έδρα μιας Σχολής με επιρροή στην αστική κοινωνιολογία, το Λος Άντζελες, από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, ήταν έδρα μιας Σχολής με επιρροή στις αστικές σπουδές, της Σχολής Αρχιτεκτονικού και Αστικού Σχεδιασμού στο Πανεπιστημιακό Κολέγιο του Λος Άντζελες. Αυτή η Σχολή περιλάμβανε έναν αριθμό από προεξέχοντες αστικούς θεωρητικούς που έχουν χρησιμοποιήσει το Λος Άντζελες ως το κύριο εργαστήριο στο οποίο ερεύνησαν τις αναδυόμενες διαδικασίες της αστικοποίησης του τέλους του εικοστού αιώνα. Σημαντικά έργα από αυτή τη «Σχολή της Καλιφόρνιας» περιλαμβάνουν το *Metropolis: From the Division of Labour to Urban Form* (1988), του Allen Scott, το *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory* (1989) και το *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real and Imagined Places* (1996), του Ed Soja, το *City of Quartz: Excavating the Future in Los Angeles* (1990), του Mike Davis και το *Postmodernism, or the Cultural Logic of Late Capitalism* (1992), του Frederick Jameson. Οι πιο δημοφιλείς αναφορές, που έχουν διερευνήσει τις έννοιες των νέων διαδικασιών της αστικοποίησης σε πόλεις όπως το Λος Άντζελες, το Σαν Φρανσίσκο, το Τόκιο και σε μικρότερο βαθμό το Λονδίνο, συμπεριλαμβάνονται στο *The 100 Mille City* (1993), του Deyan Sudjic. Σε όλα αυτά μπορεί να προστεθεί ένα πλήθος άρθρων των συγγραφέων που αναφέρθηκαν πιο πάνω, και πολλών άλλων, σε ακαδημαϊκά και επαγγελματικά περιοδικά και εφημερίδες.

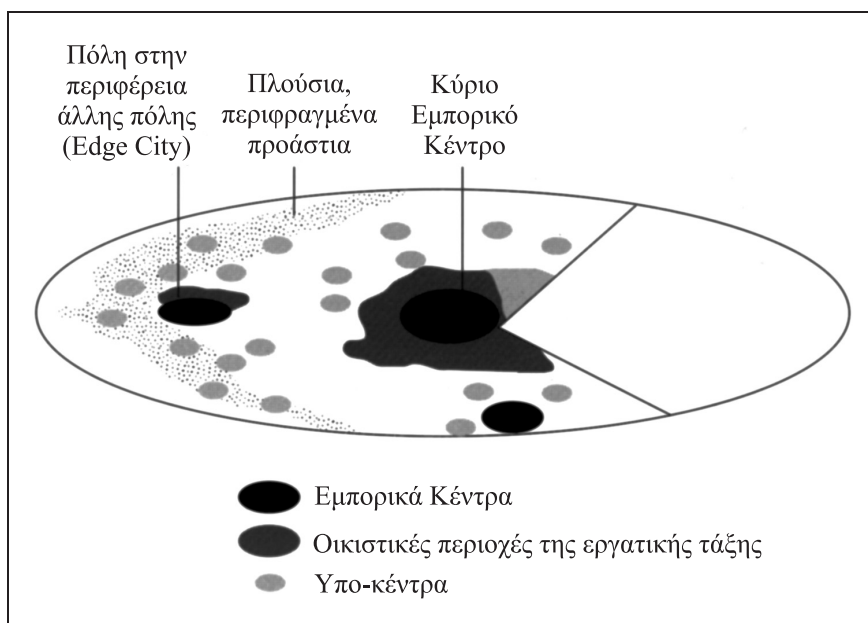
Ένα σημαντικό θέμα σε πολλά από αυτά τα έργα ήταν η ιδέα του κατακερματισμού της αστικής μορφής και οι συνάδουσες με αυτόν οικονομικές και κοινωνικές γεωγραφίες. Η πόλη δηλαδή παύει να υπάρχει ως μια αναγνωρίσιμη ενιαία και συνεκτική ενότητα. Μάλλον κατακερματίζεται τόσο φυσικά, καθώς ανεξάρτητες πόλεις αναδύονται στην άκρη των υφιστάμενων μητροπόλεων, όσο και οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά, καθώς οι διαχωρισμοί μεταξύ των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων διευρύνονται σε τέτοια έκταση ώστε να διασπαστούν. Η πόλη κατακερματίζεται, σύμφωνα με αυτήν τη λογική, σε μια σειρά ανεξάρτητων οικισμών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμών. Αυτό εκφράστηκε στην ιδέα της «γαλακτικής» μητρόπολης που προτάθηκε από τον Peirce Lewis

το 1983, και περιγράφει την αστική μορφή μάλλον ως ένα συνονθύλευμα αστέρων που κινούνται στο διάστημα παρά ως μια ενιαία συνεκτική ενότητα με ένα εύκολα καθορίσιμο κέντρο (Κnox, 1993). Η ιδέα της κατάτμησης ήταν παρούσα σε δύο μοντέλα για τη μεταβιομηχανική πόλη που προτάθηκαν σε έρευνες στο Λος Άντζελες και την Ατλάντα. Τα μοντέλα αυτά είναι: το μοντέλο αστικής ταυτότητας (urban realm model, Hartshorn και Muller, 1989) που περιγράφει μια σειρά από διαφορετικές πόλεις που συνυπάρχουν μέσα σε μια ευρύτερη μητροπολιτική περιοχή και το μοντέλο της μετα-βιομηχανικής παγκόσμιας μητρόπολης (Σχήμα 1.4) του Soja (1989).

Μεγάλο τμήμα του έργου της Σχολής της Καλιφόρνιας είναι βασισμένο στη θέση που υποστηρίζει ότι υπάρχει σύνδεση μεταξύ των αλλαγών στην οργάνωση του καπιταλισμού (καθεστώς συσσώρευσης), και των νέων βιομηχανικών τομέων και χώρων που αυτές δημιουργούν, και της αστικής μορφής. Αυτοί οι αναλυτές έχουν δημιουργήσει την εικόνα του Λος Άντζελες ως πόλης όπου η οικονομική και κοινωνική γεωγραφία είναι

ΣΧΗΜΑ 1.4

Η μετα-βιομηχανική «παγκόσμια» μητρόπολη

Πηγή: Graham και Marvin (1996: 334).

βασισμένη σε νέους τομείς οικονομικής ανάπτυξης όπως είναι η ψυχαγωγία (Christopherson και Storper, 1986), η βιομηχανία του κινηματογράφου (Scott, 1988) και η βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας που σχετίζεται με την άμυνα, καθώς και σε διάφορες ανεπίσημες, ημι-παράνομες ή παράνομες οικονομικές δραστηριότητες (Soja, 1995).

Ωστόσο, τα μοντέλα αυτά μπορούν να δεχθούν δύο δέσμες κριτικής. Η πρώτη αφορά τις προσπάθειές τους να συνδέσουν τις αλλαγές στο καθεστώς συσσώρευσης με την αναδόμηση του αστικού χώρου και τη διαμόρφωση της γειτονιάς, μέσω της βιομηχανικής αναδιάθρωσης. Το να χρησιμοποιήσει κανείς αυτή την κριτική ως επεξηγηματική βάση για τη διαμόρφωση της γειτονιάς, είναι πολύ μέτριο και ασήμαντο επιχείρημα, και αγνοεί έναν αριθμό πολύ σημαντικών θεμάτων που αφορούν το σχηματισμό και την αναπαραγωγή της γειτονιάς. Αυτός ο περιορισμός στην οικονομική αιτιότητα αντανακλά ένα αριθμό άλλων αδυναμιών αυτής της προσέγγισης. Δίνει πολύ μικρή προσοχή στους κοινωνικούς αγώνες και συγκρούσεις τοπικής εμβέλειας, που λαμβάνουν χώρα μέσα και μεταξύ των γειτονιών. Αυτό αντανακλά μια γενική παραμέληση της ανθρώπινης δράσης και μια εστίαση κυρίως στο αφηρημένο και στο δομικό. Ακόμα και μέσα στην οικονομική σφαίρα, η εστίαση δεν είναι ευρεία, καθώς αποτυγχάνει να δώσει έμφαση στον τομέα των υπηρεσιών, που αποτελεί βασικό συστατικό στοιχείο οποιασδήποτε προηγμένης αστικής οικονομίας (Savage και Warde, 1993: 59-61).

Η δεύτερη δέσμη κριτικών αντιστοιχεί με αυτές που έγιναν για τα μοντέλα που προέρχονταν από έρευνες στο Σικάγο στις αρχές του εικοστού αιώνα. Για να το θέσουμε απλά, πόσο τυπικό παράδειγμα είναι η πόλη του Λος Άντζελες όσον αφορά τις πόλεις του τέλους του εικοστού αιώνα; Προηγουμένως σε αυτό το κεφάλαιο τονίστηκε ότι οι πόλεις έχουν διαφορετικές ιστορίες, που διαφέρει η μία από την άλλη. Έτσι αμέσως φαίνεται, ότι το να υποστηρίξει κανείς ότι το Λος Άντζελες προσφέρεται ως ένα γενικό μοντέλο αστικοποίησης, αποτελεί μια λανθασμένη σκέψη. Θα ήταν αφελές να υποστηρίξει κανείς ότι οι σχολιαστές της Σχολής της Καλιφόρνιας δεν αναγνωρίζουν τη μοναδικότητα της ιστορίας του Λος Άντζελες. Παραταύτα, και λόγω του αποτελέσματος που είχε η διακεκριμένη εργασία τους στο Λος Άντζελες, η πόλη έχει πάρει πρωτοκαθεδρία στις σύγχρονες θεωρητικές συζητήσεις για την αστική μορφή. Πολλά από αυτά που ακολουθούν στο βιβλίο εξετάζουν την ερώτηση, τουλάχιστον σιωπηρά, κατά πόσο οι «βιομηχανικοί» αστικοί σχηματισμοί έχουν εκποπιστεί από τις «μετα-βιομηχανικές μορφές». Η απάντηση στο ερώτημα, κατά πόσο το Λος Άντζελες αντιπροσωπεύει ένα κοινό μέλλον για τις πόλεις, εναπόκειται στον αναγνώστη.

Η μεγαλύτερη χρησιμότητα του έργου της Σχολής αστικής γεωγραφίας

της Καλιφόρνιας δεν έγκειται τόσο στο θέμα της δημιουργίας μοντέλων αστικής μορφής, αλλά μάλλον στην αναγνώριση που αυτά προσφέρουν στις αναδυόμενες τάσεις, στις διαδικασίες που δίνουν μορφή στα τοπία, στις οικονομίες και στους πολιτισμούς των πόλεων, τα οποία διέκριναν πρώτοι, και με τη μεγαλύτερη καθαρότητα στο Λος Άντζελες. Αυτές οι τάσεις περιλαμβάνουν την εμφάνιση νέων ευέλικτων μορφών οικονομικής οργάνωσης και παραγωγής, την αυξημένη επιρροή μιας αλληλεξαρτώμενης παγκόσμιας οικονομίας και τον σημαντικό ρόλο που παίζουν οι πόλεις μέσα σε αυτήν, την εμφάνιση πόλεων στην περιφέρεια άλλων πόλεων (edge cities), την αύξηση των διαφόρων μορφών οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανισότητας μέσα στις πόλεις που εκφράζονται με νέα πρότυπα χωρικού διαχωρισμού, την άνοδο νέων μορφών (paranoid ή carceral) αρχιτεκτονικής βασισμένης στην προστασία, επιτήρηση και τον αποκλεισμό, και, τέλος, στην αυξανόμενη παρουσία προσομοιώσεων μέσα στα αστικά τοπία, φανταστικά κατασκευάσματα εναλλακτικών πόλεων έναντι της «φοβερής πραγματικότητας» των αληθινών πόλεων, για παράδειγμα θεματικά πάρκα, θεματικά εμπορικά κέντρα που αστυνομεύονται και άλλες περίπλοκες μορφές προσομοίωσης που εισβάλλουν στην καθημερινή ζωή. Ο Ed Soja συνόψισε τις τάσεις αυτές ως «έξι γεωγραφίες αναδόμησης» (Soja, 1995: 129-137). Παρόλο που αυτά δεν θα έπρεπε να εισάγονται άκριτα ως προσχέδια μεταβιομηχανικής αστικής αλλαγής, όμως σηματοδοτούν διακριτές διαδικασίες και σε διαφορετική έκταση κάθε φορά, σε πολλές αστικές τοποθεσίες.

Νέες πόλεις;

Είναι ξεκάθαρο ότι οι πόλεις και οι διαδικασίες που τις παράγουν, έχουν αλλάξει και θα συνεχίσουν να αλλάζουν. Ωστόσο, είναι σημαντικό να προσπαθήσει κανείς να καταλάβει τη σημασία αυτών των αλλαγών. Είμαστε μάρτυρες της εμφάνισης νέων μορφών πόλεων που παράγονται από νέες μορφές αστικοποίησης ή οι πόλεις παραμένουν ουσιαστικά αμετάβλητες, εκτός από ορισμένες επιφανειακές αλλαγές; Ή η κατάσταση βρίσκεται κάπου μεταξύ αυτών των δύο;

Από την πλευρά του μετασχηματισμού είναι ξεκάθαρο ότι η αλλαγή στη φύση του διεθνούς καπιταλισμού (που ερευνάται σε μεγαλύτερο βάθος αργότερα) είχε έως τώρα μεγάλη επίδραση στις σχέσεις των πόλεων μεταξύ τους και την εσωτερική γεωγραφία της πόλης. Ωστόσο, ενώ έχει προκύψει μια αναμφίβολη αναδόμηση, η γενική δομή της πόλης είναι ακόμα αναγνωρίσιμα μοντέρνα παρά μετα-μοντέρνα. Η δομή της πόλης που έχει εξελιχθεί στη διάρκεια του εικοστού αιώνα και έχει δομηθεί από

τον βιομηχανικό καπιταλισμό και τα εθνικά πολεοδομικά συστήματα, απέχει πολύ από το να έχει αλλάξει τελείως από τις αρχές της δεκαετίας του 1970.

Θα ήταν πιο κοντά στην πραγματικότητα να ισχυριστεί κάποιος ότι νέες μορφές έχουν αρχίσει να εμφανίζονται μέσα σε μια πιο παραδοσιακή μορφή, παρά ότι μια νέα πόλη αναδύεται. Ο βαθμός στον οποίο τα νεότερα στοιχεία θα καταλήξουν να κυριαρχήσουν, είναι δύσκολο να καθορισθεί. Η πόλη δοκιμάζει σήμερα κάτι παραπάνω από μια απλά αποσπασματική αλλαγή, ωστόσο υπολείπεται με κάποιον τρόπο από το να χαρακτηριστεί πλήρως μεταμορφωμένη (Cooke, 1990: 341, Soja, 1995: 126).

Ένα πλαίσιο για την εξέταση των αστικών αλλαγών

Το αστικό τοπίο δεν εμφανίζεται από τη μία μέρα στην άλλη, όπως συμβαίνει με έναν υπαίθριο κινηματογράφο σε ένα ελεύθερο οικόπεδο, αλλά πρέπει να *παραχθεί*. Ένας μεγάλος αριθμός πρωταγωνιστών εμπλέκεται σε αυτήν την παραγωγή, αρχιτέκτονες, σχεδιαστές, κατασκευαστές, ειδικοί οικιστικής ανάπτυξης και εργάτες κατασκευών, μεταξύ άλλων. Εκτός από αυτούς που εμπλέκονται άμεσα στη φυσική παραγωγή του αστικού τοπίου, είναι και ένας μεγάλος αριθμός παραγόντων που εμπλέκονται λιγότερο άμεσα, αλλά είναι το ίδιο ζωτικοί. Σε αυτούς περιλαμβάνονται οι επενδυτές ακινήτων. Η σύσταση και οργάνωση αυτών των ομάδων έχει αλλάξει σημαντικά από τα μέσα της δεκαετίας του 1980. Τώρα μάλιστα περιλαμβάνει και νέους παράγοντες με αυξημένη επιρροή, όπως είναι συνταξιοδοτικά ταμεία και χρηματοοικονομικές εταιρείες (Knox, 1991, 1993).

Η τεχνολογία που χρησιμοποιείται στην παραγωγή των κατασκευών έχει επηρεάσει βαθιά τη μορφή τους. Η ανάπτυξη καινοτόμων αρχιτεκτονικών μορφών, όπως ο ουρανοξύστης στις αρχές του εικοστού αιώνα, ήταν το προϊόν της συνένωσης σημαντικών παραγόντων, όπως είναι η ανάπτυξη της τεχνολογίας των κατασκευών και επικοινωνιών. Ο μετασχηματισμός των τεχνολογιών της παραγωγής κτιρίου, για παράδειγμα, με τη χρήση της τεχνολογίας των υπολογιστών, έχει επηρεάσει βαθιά την παραγωγή του δομημένου περιβάλλοντος και τη μορφή του. Καθένα από αυτά τα στοιχεία της παραγωγής του δομημένου περιβάλλοντος εξετάζεται στη συνέχεια του βιβλίου (Knox, 1993).

Το αστικό τοπίο δεν έχει παραχθεί χωρίς περιορισμούς. Δεν είναι απλά το αποτέλεσμα της επιθυμίας του επιχειρηματία ή του αρχιτέκτονα. Αντίθετα, το δομημένο περιβάλλον υπόκειται μάλλον σε αυστηρό έλεγχο από την πολιτεία μέσω του πολεοδομικού συστήματος. Το αστικό τοπίο όχι μόνο παράγεται, αλλά και *ρυθμίζεται*. Η κανονιστική δράση της πολιτείας απο-

τελεί σημαντική επιρροή για την ανάπτυξη και την κατεύθυνση της φυσικής αλλαγής στο αστικό τοπίο (Greed, 1993). Το Κεφάλαιο 5 μελετά σημαντικές πρόσφατες αλλαγές στις κανονιστικές δράσεις του τοπικού και εθνικού κράτους στην αστική ανάπτυξη και στον αστικό σχεδιασμό.

Το αστικό τοπίο δεν έχει παραχθεί μόνο για να φαίνεται, αν και η εμφάνισή του είναι ένα ζωτικό στοιχείο, αλλά έχει κατά κύριο λόγο δημιουργηθεί για να χρησιμοποιείται. Το αστικό τοπίο εξυπηρετεί μια μεγάλη ομάδα χρηστών: οικιστικούς, εμπορικούς, βιομηχανικούς, χρήστες ελεύθερου χρόνου ή λιανικής πώλησης. Η πόλη όχι μόνο παράγεται και ρυθμίζεται, αλλά επίσης καταναλώνεται. Η σύνθεση αυτών των ομάδων καταναλωτών και οι ανάγκες τους, οι απαιτήσεις τους, οι προτιμήσεις τους και η ικανότητά τους να καταναλώνουν, επηρεάζει βαθιά ό,τι παράγεται γι' αυτούς. Για να αντιληφθεί κανείς τις σχέσεις που διέπουν το μεταβαλλόμενο αστικό τοπίο, απαιτείται να ληφθεί υπόψη και αυτή η διάσταση (Harvey, 1989a: 77). Από την άλλη πλευρά, η δυναμική της κατανάλωσης που περιβάλλει το αστικό τοπίο έχει να επιδείξει σημαντικές αλλαγές από τα μέσα της δεκαετίας του 1970.

Το πλαίσιο που περιγράφεται παραπάνω έχει ως τώρα επικεντρωθεί στα φυσικά στοιχεία της πόλης, στην παραγωγή, στη ρύθμιση και στην κατανάλωση του δομημένου περιβάλλοντος. Ωστόσο, αυτός δεν είναι ο μόνος σκοπός αυτού του βιβλίου, αλλά μάλλον παρέχει τόσο ένα εργαλείο, όσο και ένα σημείο εκκίνησης από το οποίο μπορούν να εξεταστούν πολύ περισσότερες όψεις της αστικής ζωής. Το πρώτο μέρος αυτού του βιβλίου εστιάζει στους παράγοντες που επηρεάζουν την παραγωγή και ρύθμιση της αστικής αλλαγής, τοποθεσίας, κοινωνίας και οικονομίας. Αυτά έχουν συγκεντρωθεί στα Κεφάλαια 6 και 7. Η προσοχή σε αυτά τα κεφάλαια εστιάζει στις αλλαγές των αστικών τοπίων και εικόνων των πόλεων και υπογραμμίζει τους τρόπους με τους οποίους αυτές δομούνται μέσα σε σχετικά οικονομικά, πολιτικά, κοινωνικά και πολιτιστικά πλαίσια. Τα Κεφάλαια 8 και 9 ερευνούν πώς οι αλλαγές αυτές, με τη σειρά τους, δομούν τη νέα αστική κοινωνική και πολιτιστική γεωγραφία. Γι' αυτό το σκοπό, μελετά τις οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές επιρροές της πρόσφατης αστικής αλλαγής. Το βιβλίο καταλήγει με ένα κεφάλαιο που κάνει σκέψεις για το πώς οι αλλαγές αυτές μπορούν να επηρεάσουν την αστική ανάπτυξη στον εικοστό πρώτο αιώνα.

Νέες αστικές γεωγραφίες;

Η γεωγραφία και οι άλλοι σχετικοί επιστημονικοί κλάδοι έχουν μακρά ιστορία μοντέλων και θεωριών που διατυπώνονται για να κατανοηθεί η

πόλη και οι διαδικασίες της αστικοποίησης. Αυτές προέκυψαν από διάφορες, συχνά αντιφατικές, απόψεις. Ο χρόνος έχει γίνει μάρτυρας συνεχούς αντικατάστασης διαδοχικών σχολών σκέψης με εναλλακτικές.

Η ανεπάρκεια εξατομικευμένων αστικών μοντέλων και θεωριών είναι προφανής. Είτε έχει αποδειχθεί ότι είναι θεωρητικά αδύναμα κατά ένα μέρος, ή ότι οι πόλεις έχουν αλλάξει σε τέτοιο βαθμό ώστε τα μοντέλα γρήγορα θεωρήθηκαν ως ξεπερασμένα. Η ερώτηση για την επάρκεια προγενέστερων μοντέλων της πόλης είναι και πάλι δόκιμη, δεδομένης της μεταβαλλόμενης φύσης της σύγχρονης αστικοποίησης. Το Κεφάλαιο 2 κάνει μια σύντομη ανασκόπηση στην ιστορία της αστικής θεωρίας στον εικοστό αιώνα και εξετάζει το παρακάτω ερώτημα: Καθίστανται απαραίτητοι οι υπάρχοντες τρόποι κατανόησης της πόλης;

Αναδυόμενες συζητήσεις στην αστική γεωγραφία

Είναι πάντα δύσκολο να προβλεφθεί τι θα αναδειχθεί ως σημαντικός τομέας συζήτησης στο μέλλον. Ωστόσο, τα ζητήματα που σκιαγραφούνται περιληπτικά παρακάτω αρχίζουν να προκαλούν σημαντικό ενδιαφέρον στους ακαδημαϊκούς, αυτούς που διαμορφώνουν πολιτική και τους επαγγελματίες. Οι φοιτητές ίσως επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν αυτό το βιβλίο ως σημείο εκκίνησης για να ασχοληθούν με αυτά τα θέματα περισσότερο λεπτομερειακά.

- Βιώσιμη αστική ανάπτυξη
- Νέες και μεταβαλλόμενες μορφές αστικής διακυβέρνησης
- Κοινωνική πόλωση και κοινωνικός αποκλεισμός
- Οι επιδράσεις της τεχνολογίας στις πόλεις
- Οι επιδράσεις της παγκόσμιας οικονομίας στις πόλεις και οι επιδράσεις των πόλεων στην παγκόσμια οικονομία

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Καλές περιγραφές της εξέλιξης της βιομηχανικής πόλης μπορούν να βρεθούν στα:

Carter H. (1983), *An Introduction to Urban Historical Geography*, London: Edward Arnold.

Dennis R. (1984), *English Industrial Cities of the Nineteenth Century*, Cambridge: Cambridge University Press.

Mumford L. (1991), *The City in History*, Harmondsworth: Penguin.

Μια χρήσιμη εισαγωγή σε πολλά θέματα των «νεότερων» πόλεων, που

αναφέρθηκαν παραπάνω, γίνεται στο ακόλουθο βιβλίο. Σκεφτείτε πώς οι παρατηρήσεις των συγγραφέων σε αυτά τα βιβλία εφαρμόζονται στις πόλεις του Ηνωμένου Βασιλείου.

Knox P. L. (επιμ.) (1993), *The Restless Urban Landscape*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Ο καλύτερος τρόπος να πάρει κάποιος μια γεύση από την αστική θεωρία της Σχολής της Καλιφόρνιας είναι να πάρει δείγμα γραφής σχετικά με το Λος Άντζελες. Δοκιμάστε την αφήγηση του Mike Davis, που διαβάζεται ευχάριστα, και τα δύο κεφάλαια στο βιβλίο του Ed Soja που αναλύουν συγκεκριμένα την αστικοποίηση του Λος Άντζελες.

Davis M. (1990), *City of Quartz: Excavating the Future of Los Angeles*, London: Verso.

Soja E. (1989), *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory*, London: Verso (Κεφάλαια 8 και 9).

Μια εκτενής συζήτηση της διαδικασίας της αστικής αλλαγής, η οποία είναι γνωστή ως μετα-μοντερνισμός, με κάποια αναφορά στην πόλη μπορεί να βρεθεί στο:

Harvey D. (1989), *The Condition of Postmodernity*, Oxford: Blackwell.

Ένας καλός οδηγός της πλούσιας και ποικιλόμορφης ιστορίας της αστικής σκέψης μπορεί να βρεθεί στο:

LeGates R.T. και Stout F. (επιμ.) (1996), *The City Reader*, London: Routledge.